

НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ СТРОКІВ ЗАТРИМАННЯ ТА ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄВРОПИ, США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Кушнєрьов Віталій Миколайович - аспірант наукової лабораторії
дослідження проблем досудового розслідування Національної академії
внутрішніх справ

УДК 341.645

У статті здійснено аналіз кримінального процесуального законодавства країн Європи, США та Великобританії в частині визначення строків затримання та тримання під вартою. Визначено, що в КПК різних держав по-різному визначені строки затримання та тримання під вартою. Переважна більшість КПК зарубіжних держав визначає, що строк затримання може бути від 12 до 72 годин, в деяких випадках може бути більше чи менше. Тримання під вартою може тривати в більшості випадків від 2 до 12 місяців. Однак є країни, КПК яких передбачає тримання під вартою більше ніж на 1 рік під час досудового розслідування. Аргументовано, що обмежувати строки досудового розслідування та судового розгляду строками в 8–12 місяців, що є взаємовиключним, обмежує права осіб на справедливий суд, а також це може призвести до неякісного та з порушенням законних процедур збирання доказів. Автором доведено, що строки затримання та тримання під вартою в Україні відповідають положенням більшості КПК провідних зарубіжних держав.

Ключові слова: строки, затримання, тримання під вартою, досудове розслідування, судовий розгляд.

The article analyzes the criminal procedure legislation of Europe, the USA and the United Kingdom in terms of determining the terms of detention and detention. It is determined that the CPC of different states defines the terms of detention and detention in different ways. The vast majority of CPC in foreign countries stipulate that the period of detention may be from 12 to 72 hours, in some cases it may be more or less. Detention can last in most cases from 2 to 12 months. However, there are countries whose CPC provides for detention for more than 1 year during a pre-trial investigation. It has been argued that limiting the pre-trial investigation and trial to 8–12 months, which is mutually exclusive, restricts individuals' rights to a fair trial, and this can lead to poor quality and violation of legal evidence-gathering procedures. The author proved that the terms of detention and detention in Ukraine correspond to the provisions of most CPC of leading foreign countries.

Key words: terms, detention, pre-trial investigation, trial.

Articolul analizează legislația privind procedura penală din Europa, SUA și Regatul Unit în ceea ce privește stabilirea condițiilor de detenție și detenție. Se determină că CPC din diferite state definește termenii de detenție și detenție în moduri diferite. Marea majoritate a CPC din țările străine stipulează că perioada de detenție poate fi de la 12 la 72 de ore, în unele cazuri poate fi mai mult sau mai puțin. Detenția poate dura în majoritatea cazurilor de la 2 la 12 luni. Cu toate acestea, există țări a căror CPC prevede detenția mai mult de 1 an în timpul unei anchete preliminare. S-a susținut că limitarea anchetei și procesului preliminar la 8-12 luni, care se exclude reciproc, restricționează drepturile persoanelor la un proces echitabil și acest lucru poate duce la o calitate slabă și la încălcarea procedurilor legale de colectare a probelor. Autorul a dovedit că condițiile de detenție și detenție din Ucraina corespund prevederilor majorității CPC din țările străine de conducere.

Cuvinte cheie: termeni, detenție, anchetă preventivă, proces.

Вступ. Євроінтеграція України є одним із пріоритетів внутрішньої та зовнішньої політики держави. Україна тривалий час поглиблює співробітництво в економічній, політичній та правовій сферах з країнами-членами ЄС з метою стати повноправним членом Європейського Союзу.

Одним з найголовніших завдань держави є дотримання прав і свобод людини та громадянина. Зокрема, це стосується кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів та судів. Основні права і свободи людини визначено у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), ратифікованої Верховною Радою України 17 липня 1997 року. Так, відповідно до ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Крім того, кожен, кого заарештовано або затримано з метою доставлення до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення чи втечі після його вчинення, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження [2].

Так, аналізуючи судову практику Європейського суду з прав людини, можна стверджувати, що велика кількість проваджень пов'язана з дотримання строків під час досудового розслідування та судового розгляду. Зокрема, дотримання строків під час затримання особи та тримання під вартою. Для вирішення даного питання необхідно визначити, як регламентуються строки затримання та тримання під вартою в кримінальному процесуальному законодавстві зарубіжних держав.

Стан дослідження. Кримінальне процесуальне законодавство зарубіжних країн досліджували такі вчені, як Л. В. Майорова, В. М. Махов, М. Г. Стойко, О. Я. Сухарева, Н. В. Ткачова, А. С. Шагіняна. Проблеми про-

цесуальної регламентації затримання та тримання під вартою досліджували К. Д. Волков, В. Г. Клочков, О. М. Коріняк, В. І. Маринів, Ю. Д. Москалюк, О. О. Мохонько, О. І. Тищенко, Г. В. Уваров, С. Л. Шаренко, О. Г. Шило та ін.

Метою статті є дослідження строків затримання та тримання під вартою за кримінальним процесуальним законодавством країн Європи, США та Великобританії.

Виклад основного матеріалу. Процесуальні строки тримання під вартою в США регулюються «Актом про скорий суд» (Federal Speedy Trial Act) 1974 року, який входить до розділу 18 Зводу законів США [1]. Акт передбачає такі процесуальні строки: 1) обвинувачення повинно бути пред'явлене особі впродовж 30 днів після її затримання; 2) судовий розгляд справи по суті починається не пізніше, ніж через 70 днів з моменту пред'явлення обвинувачення; 3) судовий процес не може початися раніше, ніж через 30 днів після пред'явлення обвинувачення особі, окрім випадків, коли така особа дала письмову згоду на це; 4) судовий процес повинен початися впродовж 70 днів з моменту прийняття рішення про відносно розгляду справи у суді [21]. Таким чином, максимальний строк тримання під вартою особи на стадії досудового розслідування не повинен перевищувати 100 днів, а в деяких випадках – 130 днів [21].

У Великобританії порядок та строки затримання та тримання під вартою визначаються Законом «Про поліцію та кримінальні докази» 1984 року. Відповідно до Закону загальний строк затримання становить 12 годин, а у випадку затримання за вчинення особливо тяжких злочинів, які зазначені в ст. 16 Закону «Про поліцію та кримінальні докази» (вбивство, насилля, спричинення державі матеріальних збитків у великих розмірах тощо), то строк може бути продовжений до 36 годин. Крім того, строк затримання може бути продовжений суддею до 72 годин та до 96 годин. До завершення строку затримання поліція зобов'язана пред'явити обвинувачення особі та доставити його в суд, або відпустити. Також необхідно зазначити,

що у випадку затримання особи за вчинення терористичної діяльності строк такого затримання становить 48 годин та може бути продовжений міністром внутрішніх справ до 7 днів. У цей строк поліція зобов'язана пред'явити обвинувачення особі та доставити його в суд, або відпустити. Після закінчення досудового розслідування (поліцейського розслідування) максимальний строк тримання під вартою особи становить 112 днів з моменту доставлення такої особи до суду та до початку судового розгляду. При цьому підстави тримання під вартою переглядаються кожні 8 днів суддею, який ухвалює рішення про продовження строку тримання під вартою чи звільнення такої особи.

Відповідно до ст. 174 КПК Австрії арешт може тривати не більше 48 годин. У цей час суд повинен вирішити питання про звільнення особи чи взяття її під варту. Відповідно до ст. 178 КПК Австрії строк тримання під вартою може бути: 2 місяці – якщо в діях підозрюваного наявні ризики ухилення від слідства; 6 – 12 місяців – якщо особа підозрюється у вчиненні кримінального проступку; 24 місяці – якщо особа підозрюється у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком більше 5 років [3].

Тримання під вартою згідно зі ст. 303 КПК Італії триває впродовж такого строку: 3 місяці – під час розслідування злочинів, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком не більше 6 років; 6 місяців – під час розслідування злочинів, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком більше 6 років; 12 місяців (1 рік) – під час розслідування злочинів, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком не менше 20 років або довічне позбавлення волі [8].

Аналізуючи КПК Нідерландів в частині визначення строків затримання та тримання під вартою можна зазначити, що особу, яку було затримано за вчинення злочину необхідно доставити до суду впродовж 3 днів та 15 годин з моменту затримання [11]. Суд може взяти під варту підозрюваного, однак

строк тримання під вартою в КПК Нідерландів не зазначений. Однак зазначені чіткі правила та умови перебування підозрюваного під вартою. На рішення суду про взяття під варту підозрюваний може подавати скарги. Також необхідно зазначити, якщо особу затримали за підозрою у вчиненні злочину для встановлення особи або здійснення інших дій, то таке затримання триває 6 годин, яке може бути продовжене прокурором ще на 6 годин [11].

Відповідно до положень КПК ФРГ поліція має право тимчасово затримати особу, але не пізніше наступного дня доставити його до суду для обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Відповідно до § 121 КПК ФРГ строк тримання під вартою становить 6 місяців, однак його може бути продовжено, якщо кримінальне провадження є складним, потребує проведення великої кількості слідчих дій або існують інші важливі причини, які потребують вирішення до прийняття рішення по справі [19].

Як зазначено у КПК Франції: «ч. 2 ст. 63 – Тривалість тримання під вартою в поліції не може перевищувати 24 години. Однак тримання під вартою в поліції може бути продовжено ще на 24 години письмовим та вмотивованим дозволом прокурора, якщо у справі підозрюється особа, яка вчинила або намагалася вчинити кримінальний проступок або злочин за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на 1 рік і більше [18]. Цікавим є положення ст. 144-1 КПК Франції, де зазначено, що тримання під вартою до суду не може перевищувати розумний строк [18]. Не зважаючи на те, що таке рішення приймається з урахуванням важливості справи, тяжкості злочину та складності розслідування, все ж таки, на нашу думку, суд бере під варту особу на невизначений строк, що може призвести до порушення права людини на свободу.

КПК Португалії встановлює строки тримання під вартою тривалістю 4, 8, 12 (1 року) та 16 місяців (1 року і 4 місяців). При цьому, ці строки можуть бути продовжені до 6, 10, 18 (1 рік і 6 місяців) та 24 місяців (2 років) відповідно, якщо особа підозрюється у

вчиненні терористичних, насильницьких, високоорганізованих злочинів, а також злочинів, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком більше 8 років. Крім того, вищевказані строки можуть бути продовжені до 12 місяців (1 року), 16 місяців (1 року і 4 місяців), 30 місяців (2 років і 6 місяців) та 40 місяців (3 років і 4 місяців), якщо особа підозрюється у вчиненні терористичних, насильницьких, високоорганізованих злочинів, а також злочинів, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком більше 8 років, які зумовлюють складність провадження через велику кількість підозрюваних та/або потерпіли та через організований характер дій підозрюваних [14]. Також КПК Португалії передбачає конкретний перелік злочинів, за якими також можливо продовжити строки тримання під вартою. Таким чином, можна стверджувати, що в КПК Португалії чітко визначені строки тримання під вартою та підстави їх продовження, що є гарантом забезпечення права людини на свободу під час кримінального переслідування.

Проаналізувавши положення КПК Болгарії, можна стверджувати, що строк тримання під вартою на стадії досудового розслідування становить 2 місяці. Однак, якщо особа обвинувачується у вчиненні тяжкого злочину, то строк тримання під вартою становить 12 місяців (1 рік). А якщо особа обвинувачується у вчиненні злочину, за яке встановлене покарання у вигляді позбавлення волі строком не менше 15 років або довічного ув'язнення, то строк тримання під вартою становить 24 місяці (2 роки) [5]. Що стосується затримання в Бельгії та Данії, то Конституції цих держав передбачають максимальний строк затримання – 24 години (Бельгія) та 72 години (Данія). При цьому порядок обрання запобіжних заходів передбачено окремими законами. Так, відповідно до Закону Данії «Про відправлення правосуддя» (Retsplejeloven) 1916 року запобіжний захід у вигляді тримання під вартою обирається судом строком на 4 тижні та може бути продовжений. Максимальний строк тримання під вартою не встановлений та визнача-

ється судом з урахування обставин вчинення злочину, особистістю обвинуваченого та розміром можливого покарання.

Строки затримання в Норвегії передбачені ст. 183 КПК, де зазначено, що затримана особа повинна бути доставлена до суду не пізніше, ніж через три дні після затримання. Тримання під вартою обирається судом строком максимум 4 тижні та може бути продовжено на 4 тижні. Крім того, якщо на наступному розгляді питання щодо продовження строку тримання під вартою суд вважатиме, що подальший розгляд даного питання не є доцільним, то він може встановити білий за 4 тижні строк тримання під вартою [12]. Необхідно зазначити, що у КПК Норвегії під час застосування запобіжних заходів їх тривалість обмежується, якщо затриманим є неповнолітня особа (молодше 18 років). Так, якщо неповнолітнього затримали, то його повинні доставити до суду якнайшвидше, але не пізніше наступного дня. А строк тримання під вартою скорочується до 2 тижнів, та може бути продовжено на 2 тижні, якщо обвинувачений є неповнолітнім [12].

КПК Туреччини передбачає, що тривалість затримання особи не повинна перевищувати 24 годин з моменту такого затримання. При цьому строки доставлення особи до суду не включаються в строки затримання та становлять максимум 12 годин. Відповідно до ст. 102 КПК Туреччини тримання під вартою обирається судом строком на 1 рік, але може бути продовжений на 6 місяців. Якщо злочин знаходиться під юрисдикцією суду присяжних, то максимальний строк тримання під вартою 2 роки та може бути продовжений до 3 років [17]. Таким чином, КПК Туреччини передбачає двох суб'єктів обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: суд та суд присяжних; при цьому передбачає різний строк застосування запобіжного заходу.

У Латвії особа може бути затриманою не більше 48 годин, після чого її повинні доставити до суду або відпустити (ст. 123 КПК Латвії). Що стосується тримання під вартою, то такий запобіжний захід обирається судом строком на 6 міся-

ців, може бути продовжений на 3 місяці. Ці строки можуть бути продовжені на 6 місяців з приводу розслідування обставин, визначених суддею для досудового слідства. Однак максимальний строк тримання під вартою не може перевищувати 18 місяців, а для неповнолітніх – не більше 12 місяців ув'язнення [9]. Таким чином, строк тримання під вартою чітко визначений у КПК. Крім того, у КПК Латвії закріплені окремі строки тримання під вартою до повнолітніх та неповнолітніх.

Трохи схожі положення закріплені у КПК Естонії. Так, відповідно до ст. 217 КПК Естонії особа може бути затримана на строк не більше 48 годин. Також КПК Естонії передбачає строки тримання під вартою, які становлять: 1) до 6 місяців – за вчинення злочину першого ступеню; та 2) до 4 місяців – за вчинення злочину другого ступеню [9]. При цьому неповнолітні не можуть перебувати під вартою на стадії досудового розслідування більше 2 місяців. Зазначені строки можуть бути продовжені, однак конкретний строк, на який може бути продовжене тримання під вартою, не визначено. Проте, тривалість зазначеного запобіжного заходу визначається судом з урахуванням складності та об'ємності кримінального провадження, а також за наявності особливих обставин, супутніх міжнародному співробітництву [9].

Під час аналізу КПК Польщі можна визначити, що загальний строк тримання під вартою на стадії досудового розслідування становить 3 місяці. Цей строк може бути продовжений. Так, відповідно до ч. 2 ст. 263 КПК Польщі строк тримання під вартою може бути продовжений: 1) судом загальної юрисдикції – до 6 місяців; 2) судом вищого рівня – до 12 місяців; 3) Верховним судом – до 24 місяців (2 років) [13]. Інші положення відносно строків тримання під вартою закріплені в КПК Сербії. На стадії досудового розслідування особа може бути ув'язненою впродовж 3 місяців з дати обрання запобіжного заходу або затримання. Зазначений строк може бути продовжений на 3 місяці. Крім того, необхідно зазначити, що,

незалежно від надходження клопотань, суд зобов'язаний кожні 30 днів самостійно переглядати питання застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та ухвалювати рішення про його продовження чи скасування [16]. Відповідно до КПК Хорватії особа поміщується під варту впродовж 12 годин, якщо вона затримана в поліцейському районі та впродовж 24 годин – якщо затримана за його межами. Строк тримання під вартою не може тривати більше 48 годин з моменту затримання. Слідчий суддя за клопотанням прокурора може продовжити цей строк на 48 годин [20].

КПК РФ передбачає порядок затримання та обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Так, відповідно до положень ст.ст.10, 94 КПК РФ особа може бути затримана за підозрою у вчиненні злочину на строк не більше 48 годин, після чого повинна бути звільнена чи відносно неї обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Отже, загальний строк затримання становить 48 годин. Тримання під вартою на стадії досудового розслідування може тривати не більше 2 місяців. Цей строк може бути продовжений до 6 та 12 місяців. Однак, зазначений строк може бути продовжений на більший термін лише в особливих випадках щодо осіб, які підозрюються у вчиненні особливо тяжких злочинів [15].

Дещо інші положення щодо запобіжних заходів закріплені у КПК Білорусі. Відповідно до ч. 3 ст. 108 КПК Білорусі особа може бути затримана на строк не більше 72 години з моменту фактичного затримання. Упродовж зазначеного строку особу повинні або звільнити, або відносно неї повинно бути обрано запобіжний захід. Згідно із положеннями ст. 127 КПК Білорусі тримання під вартою обирається судом на строк не більше 2 місяців. Однак такий строк може бути продовжений до 3, 6, 12 та 18 місяців в залежності від тяжкості злочину, у вчиненні якого підозрюється особа [4].

Аналізуючи КПК Молдови у частині визначення строків затримання та тримання під вартою, можна зазначити, що особу можна затримати на строк не більше 72 годин,

а якщо особа неповнолітня – до 24 годин. Строк тримання під вартою відповідно до положень КПК Молдови не може перевищувати розумного строку, однак може становити не більше 30 днів. Цей строк може бути продовжений на 30 днів. Загальний строк тримання під вартою не можуть перевищувати 12 місяців (для неповнолітніх – 8 місяців), однак цей строк не обмежується досудовим розслідуванням, а й розповсюджується на стадію судового розгляду [10]. Таке положення, на нашу думку, є суперечливим, оскільки не в усіх кримінальних провадженнях, у яких особа (особи) знаходиться під вартою можна швидко закінчити досудове розслідування та судовий розгляд. У зв'язку зі складністю певного кримінального провадження винести законне, вмотивоване, справедливе рішення по суті в досить обмежений час (менше 1 року) є дуже складним. При чому під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я підозрювані у більшості випадків перебувають під вартою. Крім того, розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів не завжди можна закінчити впродовж 2–3 місяців, а продовження досудового розслідування паралельно зменшує строки судового розгляду. На нашу думку, такі положення обмежують право людини на справедливий суд.

У Вірменії згідно з ч. 3 ст.11 та ч. 2 ст.129 КПК особу може бути затримано на строк не більше 96 годин. Упродовж цього строку особу повинні або звільнити, або обрати щодо неї запобіжний захід, передбачений законом. Загальний строк тримання під вартою не може перевищувати 2 місяців. Однак, він може бути продовжений до 1 року. При цьому, у ч. 6 ст. 138 КПК Вірменії чітко зазначено, що під час розгляду справи в суді максимальний строк тримання обвинуваченого під вартою не передбачається [6]. Під час аналізу кримінального процесуального законодавства інших держав такого положення не було зазначено. У КПК Грузії зазначено, що строк затримання особи не може перевищувати 72 годин. Однак, не пізніше 48 годин після затримання особи повинна бути вручена постанова про пред'явлення

обвинувачення або її необхідно звільнити. Крім того, упродовж зазначеного строку (48 годин) прокурор повинен надати до суду клопотання про обрання запобіжного заходу. Строк тримання під вартою на стадії досудового розслідування не повинен перевищувати 60 днів. Загальний строк тримання під вартою не може перевищувати 9 місяців [7]. Дане положення тотожне тому, яке зазначено у КПК Молдови щодо такого обмеження проведення розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

Висновки. Проаналізувавши кримінальне процесуальне законодавство зарубіжних держав у частині визначення строків затримання та тримання під вартою, можна зазначити, що строки затримання та тримання під вартою в різних державах визначені по-різному. Немає єдиного або декількох варіацій визначення строків. Не можна сказати, що певні положення є цілком правильні чи не правильні. Однак, можна зазначити, що, на нашу думку, обмежувати строки досудового розслідування та судового розгляду строками в 8–12 місяців, що є взаємовиключним, є вкрай суперечливим, оскільки таке положення обмежує права осіб на справедливий суд, а також це може призвести до неякісного та з порушенням законних процедур збирання доказів.

Література

1. Звід законів США. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/54/Ukraine/show>.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), ратифікованої Верховною Радою України 17 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Кримінальний процесуальний кодекс Австрії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/44/Armenia/show>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс Білорусі. URL: <https://www.legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes/country/42/%D0%90%D1%80%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F/show>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс Болгарії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39/Bosnia%20and%20Herzegovina/show>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс Вірменії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/45/Andorra/show>.

7. Кримінальний процесуальний кодекс Грузії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/29/France/show>.

8. Кримінальний процесуальний кодекс Італії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/22/Ireland/show>.

9. Кримінальний процесуальний кодекс Латвії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19/Kyrgyzstan/show>.

10. Кримінальний процесуальний кодекс Молдови. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/14/Malta/show>.

11. Кримінальний процесуальний кодекс Нідерландів. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/12/Montenegro/show>.

12. Кримінальний процесуальний кодекс Норвегії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/11/North%20Macedonia/show>.

13. Кримінальний процесуальний кодекс Польщі. URL: <https://www.legislationline.org/>

[documents/section/criminal-codes/country/10/Norway/show](https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Norway/show).

14. Кримінальний процесуальний кодекс Португалії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/9/Poland/show>.

15. Кримінальний процесуальний кодекс РФ. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/7/Romania/show>.

16. Кримінальний процесуальний кодекс Сербії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/5/Russian%20Federation/show>.

17. Кримінальний процесуальний кодекс Туреччини. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/50/Tajikistan/show>.

18. Кримінальний процесуальний кодекс Франції. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/Finland/show>.

19. Кримінальний процесуальний кодекс ФРГ. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>.

20. Кримінальний процесуальний кодекс Хорватії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/37/Canada/show>.

21. Уголовный процесс США (досудебные стадии). URL: <http://5fan.ru/wiejob.php?id=20405>.